Ростислав Станков (София, България)

ЦЕНЕН ИЗВОР ЗА ПАЛЕОСЛАВИСТИКАТА

Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.) в три тома. Под общата редакция на акад. Петър Динеков. *Том 2. Речник-индекс.* Автори — Събка Богданова, Валентин Вълчанов, Ценка Досева, Сергей Иванов, Цветана Ралева, Веселка Христова, Петя Янева. Под ред. на проф. Румяна Павлова. С., БАН, 1993. 219 с.

След отлично подготвеното издание на текста на Симеоновия сборник по Светославовия препис от 1073 г. през 1993 г. излезе от печат и вторият том, съдържащ целия лексикален фонд на ръкописа (около 6800 думи) заедно с всички словоупотреби (над 90 000). Посочените цифри показват, че пред нас е ръкопис с изключително словно богатство. За сравнение — най-големият запазен старобългарски ръкопис — Супрасълският сборник, съдържа 5285 лексеми с около 100 000 словоупотреби[1]. Като се има предвид обстоятелството, че в класическите старобългарски паметници има около 10 000 лексеми[2], може да се смята, че изданието на текста и речникът-индекс на Симеоновия сборник по преписа от 1073 г. са ценен извор за попълване състава на старобългарското словно богатство и за задълбочаване на нашите познания в областта на старобългаристиката и старорусистиката[3].

В Увода подробно са описани принципите, по които е оформена речниковата статия. Накратко ще отбележим най-важните от тях. Авторите[4] са избрали следния принцип за представяне на материала: заглавната форма е изведена според нормите на старобългарския език, конкретните словоформи са дадени според употребата им в руския препис от 1073 г. Както справедливо отбелязват авторите, по този начин се вижда връзката на руския препис от 1073 г. със старобългарския му предшественик и същевременно изследователите имат възможност да проучват староруската книжовна норма от XI в.

Всяка речникова статия съдържа данни за броя употреби на лексикалната единица[5], пълна граматична информация за

[1] Цейтлин, Р. М. Лексика старославянского языка. М., 1977, с. 35, 40.

[2] Пак там, с. 31.

[3] Вж. статиите на Б. Велчева, Р. Павлова, А. Минчева в том 1: Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Т. 1. Изследвания и текст. С., 1991, 130—181.

[4] Сред авторите на титулната страница не е посочено името на Р. Павлова.

[5] Това ще позволи да се направят някои статистически наблюдения върху лексиката на Симеоновия сборник. За значението на статистическите методи в палеославистиката вж.: Вялкина, Л. В., Г. Н. Лукина. Опыт применения некоторых методов математической статистики к изучению лексики древнерусских текстов. — В: Исследования по исторической лексикологии древнерусского языка. М., 1964, 298—307; Вялкина, Л. В., Г. Н. Лукина. Материалы к частотному словарю древнерусских текстов. — В: Лексикология и словообразование древнерусского языка. М., 1966, 263—292; Давидов, А. Статистические наблюдения над „Беседой" Козмы Пресвитера. — В: Вопросы словообразования и лексикологии древнерусского языка. М., 1974, 285—303; Романкова, Н. В. Формальные признаки авторского стиля Климента Охридского и Житие Константина-Кирилла. — Советское славяноведение, 1986, № 2, 89—96; Станков, Р. Принос в областта на палеобългаристиката и палеорусистиката (рецензия на честотните речници на Новгородските летописи от Й. Дит-

всяка словоформа, както и точното ѝ местонахождение в ръкописа (лист, колонка, ред). За нормализирането на основната форма са използувани най-употребителните речници, индекси, показалци и изследвания, отразяващи нормата на старобългарския език (вж. с. 5, бел. 1 в рецензираното издание).

Основната форма на прилагателните имена зависи от употребата им в текста: а) само кратката; б) само пълната; в) и двете; например гобнынъ, глагольнъı, юнъ, -ын.

Суплетивните форми не се отделят в самостоятелни статии: например ѡнии 'подобър' е включено при добръ. Това затруднява донякъде работата с индекса, още повече, че авторите са се отказали от препратки.

Адвербиализираните съществителни и прилагателни имена са дадени в речниковата статия на съответните съществителни и прилагателни с бележка „като нар." (с. 8). Формулировката не е съвсем точна, защото в някои случаи става дума за адвербиализирани съчетания на предлог и прилагателно, например въ скорѣ (с. 8).

Отделно в речника-индекс са представени приписката на епископ Дионисий (л. 122г9—14) и Хомилията на Григорий Богослов (л. 127 в, г), които са по-късни. Включени са всички цифрови означения, личните имена от чужд произход са дадени в края заедно с гръцките им съответствия.

Работата по съставяне на речника-индекс е извършена прецизно, спазени са основните принципи, граматичната информация е точна. Неточностите са сравнително малко. На с. 79 е посочена сложната дума козьльрогъ (вж. също л. 251а5 в том 1 на Симеоновия сборник), която се среща и в речника на И. И. Срезневски[6]. В случая имаме съчетание на притежателно прилагателно със суфикс *-jь* и съществителното рогъ, независимо от възможността в гръцкия текст на Сборника да е употребена сложна дума. В старобългарски такъв модел не е отбелязан дори при композита без съединителна гласна[7]. На същата страница формата козьлѧ (л. 159б26—27) неправилно е определена като форма от мъжки род; същата форма се среща и на л. 159г15. И в двата случая става дума за козя кръв — кръвн... козьлѧ, кръвн козьлѧ — така че формата е от женски род (срв. Исая 1:11).

На с. 80 при думата крастѣль 'пъдпъдък' е посочена форма за женски род единствено число винителен падеж крастѣлн (!) 90а19. Срв. контекста: ѿтъ въздоуха крастѣлн ѩм даѩше 90а18—20. Тук е направена алюзия за това, как Господ се е грижил за израилевия народ по време на скитанията му в пустинята, изпращайки му пъдпъдъци (Изход 16:13, Числа 11:31—32). Знакът (!) е излишен, тъй като формата е за винителен множествено число.

Не бива да се забравя, че в някои случаи омонимичността е плод на лексикографска работа, а не е реален езиков факт[8]. Затова изкуственото отделяне на два омонима мнръ[1] и мнръ[2] (с. 89) не е желателно, тъй като това са две значения на една дума[9]. В случая е важно да се отбележи, че семантичното единство на думата се състои не в наличието на някакво „общо значение", подчиняващо частните, отделяни като правило в тълковните едноезични речници, а в определената връзка между тези частни значения и тяхната прикрепеност към един и същи знак[10].

Наблюдава се известна непоследователност в заглавните думи при меките сонантични ŕ' (<*ьrt) — мръзъкъ, мръзость мрътвъ, мрътвьць, мрътвьчнѧ, мрьцатн (с. 91).

Посочените неточности не намаляват ценността на Речника-индекс на Симеоновия сборник по преписа от 1073 г., който ще бъде изключително полезен на езиковедите от всички специалности, работещи в областта на палеославистиката.

це). — Език и литература, 1988, № 2, 143—145.

[6] Срезневский, И. И. Материалы для словаря древнерусского языка. Т. 1, 1248.

[7] Цейтлин, Р. М. Лексика старославянского языка. М., 1977, 194—198; Цейтлин, Р. М. Лексика древнеболгарских рукописей X—XI вв. С., 1986, 216—218.

[8] Трубачев, О. Н. Этимологические исследования и лексическая семантика. — В: Принципы и методы семантических исследований. М., 1976, 168—169.

[9] Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка. Т. 2. М., 1986, с. 626.

[10] Шмелев, Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка). М., 1973, с. 76.